

BRANOST CASOPISOV SKOZI CAS

NEWSPAPER READERSHIP IN TIME-PERSPECTIVE: The 1976 - 1986 decade has seen a partial change in the readership of some Slovene newspapers. Every given moment (as shown by results from successive Slovene public opinion poll) has its own cross-sectional readership structure of all newspapers, which, we suppose is related to the total social situation of the day. We make a comparison between all these structures in time perspective and by the help of clustering methods group them according to similarities. We then group them with constraints in joint time series into sub-periods according to group characteristics. This approach represents an attempt to reveal the above-mentioned periods by using the clustering methods on the basis of repeated questions in continuous survey research. The results, inter alia, show that the increase in newspaper-readership in the last few years is yet one clear evidence of the growing crisis in the whole society at large.

1. UVOD

Bistvo problema lahko opredelimo takole: a) V vsaki časovni točki imamo totalno situacijo - sinhronijo znakov, nek indikator stanja. b) V diahroni perspektivi primerjamo situacije iz točke a) med sabo (različnost - podobnost; indikator spremembe). Zajeti skušamo delček tiste protislovnosti, ki jo ponazarja znana Heraklitova izreka, kako hkrati stopamo in ne stopamo v isto reko.

Problem na vsebinski ravni najprej opišemo skozi izkušnjo slovenskih sociologov množičnih komunikacij o stanju in razvoju tiska. Skušamo dokazati, da je navidez "nerazvita" medijska situacija pri nas plod specifičnih "družbeno-političnih" okoliščin, sicer pa je ta vsaj v grobem, po svojih reakcijah, primerljiva z razvitimi, zahodnimi medijskimi scenami. Nato branost umeščamo v širši družbeni kontekst medsebojnih relacij, kot sledi iz dokaj posplošenega "Odvisnostnega modela efektov množičnih medijev" dveh ameriških avtorjev. Tu postavljamo pogojno hipotezo za pojasnitev nekih sprememb v branosti v zadnjem času. Nadalje opišemo izvor (SJM) in značilnosti podatkov, ki vstopajo v postopek razvrščanja v skupine, prikažemo rezultate in podamo sklepe.

V našem pristopu posebej poudarjamo pomen časovne dinamike - menimo namreč, da je pomembna dimenzija 'družbenega dejstva' (predmeta in rezultata socioloških raziskav) prav časovnost. Spreminjanje in nihanje 'družbenega dejstva' v času nam že za krajša obdobja da pomenljive informacije o naravi opazovanega in zlasti o inherentni vpetosti tega pojava v širši sklop družbene celote. Odkrivanje te povezanosti pa je končni cilj (vsake) analize (četudi v svoji nedoumljivi

kompleksnosti), če naj bo opazovani pojav res 'družbeno dejstvo'.

1.1. ZASTAVITEV PROBLEMA

Opazujemo spreminjanje branosti posameznih časopisov in revij v desetletnem obdobju 1976 - 1986 na Slovenskem. Klasične raziskave množičnih komunikacij so se osredotočale skoraj izključno na odkrivanje učinkov sporočil množičnih medijev na spreminjanje stališč publike. Kasneje pa so tudi pri nas sociologi komunikacij zaznali vrsto slabosti takšnih pristopov, med drugim zanemarjanje virov komuniciranja in raziskovanja komunikacijskega obnašanja občinstev (Splichal 1972). Toda redke raziskave v Sloveniji, ki so se sploh dotaknile problema količinskega spreminjanja porabe (branosti) tiska, so se ustavile ali ob splošni ugotovitvi "kompleksnosti zvez" (ibid., str.113), "obširnega spleta različnih dejavnikov -...- pred vsem kulture v najširšem smislu" (Vreg 1970, str.53), ki vplivajo na počasno, toda konstantno naraščanje porabe tiska na prebivalca, ali pa so ugotavljali živahen vzpon branosti posameznih zvrsti ali revij, ki so se na novo pojavile. Vreg za 60. leta ugotavlja, da se razpršuje "politična sivina obdobja revolucionarnega etatizma" prevladujočih transmisijskih glasil - nastopa večja informativnost, manjša mnenjska unifiranost, zlasti pa so se razmahnila tehniki informativne in zabavne vsebine (ibid., str.55 in sledeče). Splichal pa v skladu s svojo zastavitvijo išče za posamezne zvrsti povezave med vzroki v samih medijih (vsebina) in interesno usmerjenostjo bralcev (motivi) (ibid., str.115).

Glede splošnega stanja razvitosti komunikacijskega polja v Sloveniji so za okvirna izhodišča naše raziskave pomembne ubotovitve naših sociologov o razširjenosti tiska. "Kljub temu (odprtosti, diferenciranosti publike, op.J.S.) pa glede svoje razvitosti in potencialnih možnosti slovenski komunikacijski sistem zaostaja za zapadnimi" (Vreg, ibid., str.7). Komunikacijska medijska situacija še ni tako zasičena, da bi se ustvaril selektiven odnos do medijev, prosta medijska potrošnja. Enako tudi Splichal: "Objektivna razširjenost slovenskega in jugoslovanskega tiska je v primerjavi s potrošnjo tiska v svetu izredno majhna" (ibid., str.111). Opazno je neskladje med pričakovano razširjenostjo tiska - glede na splošno kulturno in gospodarsko razvitost - ter dejansko pod-razširjenostjo. Ker se tudi našim avtorjem zdi pomankljivo iskanje vzrokov podrazširjenosti v samem občinstvu ali v geografski majhnosti področja, se je treba najbrž obrniti na status samih medijev. Specifika jugoslovanskega in slovenskega položaja množičnih medijev je v "družbenem lastništvu", v preseganju čistega blagovno-tržnega ali pa monopolnega privatnega in državnega lastniškega pokroviteljstva nad mediji (glej Splichal - Vreg 1986).

Menimo, da je treba, tako zaskrbljenost zaradi pod-razvitosti, kot priseganje na družbeno-lastniško 'avtonomijo' množičnih medijev, skupaj vzeti za svoje, in to dobesedno. Če kje, tedaj pri nas teorija dejansko prehodi praksi, jo preoblikuje. Naša teza je, da prav "družbeno-lastniški" značaj komunikacijskih sredstev (kot rezultat teoretskega projekta) 'umetno' preoblikuje celotno komunikacijsko polje in mu daje videz pod-razvitosti.

Specifična institucija naših tiskovnih organizacij so izdajateljski sveti, katerih vloga je zagotavljanje družbenega vpliva na programsko politiko. Jasno je tu pojem "družbenega" čisto ideološki v najslabšem pomenu. Še bolj eksplicitno je vloga "svetov" v onemogočanju komercialnih izdaj (ibid.) Iz navedenega sledi vsaj dvojce: Lastništvo edinstvene pozicije v interpretaciji družbenega logično nujno prinaša protipol v opoziciji, ki pa je pri nas latentna ali v povojih. Na empirični ravni komunikacijske situacije to pomeni prazen prostor za potencialno množstvo časopisov, nosilcev kritičnih vsebin. Primer Mladine očitno kaže obstoj potrebe po takšnih časopisih pri porabnikih. Vsak nov časopis z "opozicijsko" vsebino bi takoj dosegel visoko naklado, ne da bi bistveno zmanjšal prisotnost že obstoječih. Drugič bi podobno tudi vsak časopis z zabavno-rekreativno vsebino takoj naletel na množični odziv, saj so bili ti doslej umetno inhibirani v razmahu. Primer Kaj-a, Utrip,...

Naš namen ni kritika takšnega stanja (v kolikor to ni že samo ugotavljanje), ampak hočemo dokazati, da ima komunikacijsko vedenje slovenskega bralca vse razsežnosti "razvite komunikacijske situacije" in je le navidezno pod-razvito. Dejstvo "razvitosti" je namreč potrebna predpostavka "odvisnostnega modela", ki nam bo služil pri raziskavi.

V skladu z uvodno zastavitvijo se nam zdi opazovano spreminjanje relativnih frekvenc bralstva posameznega časopisa ("branosti") skozi čas nezadostno pojasnljivo zgolj s spremembami vsebinske zasnovе časopisa ali bralske motivacije. Posebej še v našem primeru, kjer poskušamo "objektivno" razkrivati dinamiko "branosti" v strukturirani celoti vseh danih časopisov v eni časovni točki - in primerjavi teh celot med različnimi časovnimi prerezi. Takšen pristop utegne imeti svoje pomanjkljivosti, saj se izgube posamične, lahko bi rekli - mikro-spremembe - v vsebinskih zasnovah nekaterih časopisov in reakcijah občinstva nanje (ob medsebojni povratni zvezi). Vendar tudi splošna dinamika celote lahko nudi relevantne informacije za, to je naša teza, pojasnjevanje in odkrivanje značilnosti družbenega dogajanja v "totalnosti družbenega dejstva". Predpostavljamo torej, da bo v razviti komunikacijski situaciji odnos mediji - občinstvo (kot se odraža skozi "branost") prej izraz celovite družbene scene, katere del je, kot pa le izolirane medsebojne dinamike.

Na tem mestu na kratko predstavimo "Odkvisnostni model efektov množičnih medijev" (Ball-Rokeach, De Fleur 1976), ki nam bo v oporo pri nadaljni analizi. Avtorja postavljata tezo, da bodo učinki množičnih medijev v "urbano-industrijskih družbah" sorazmerni stopnji "odvisnosti" občinstev od množičnih medijev. Za nas je pomembna zlasti postavka o "odvisnosti": ta je opredeljena kot "odnos, kjer se zadovoljitev potreb ali doseganje ciljev ene strani prekriva s sredstvi v posesti druge stranke" (ibid., str.6). V kompleksni socialni strukturi ljudje izgubljajo stik s pomensko celoto družbenega sistema. Množični mediji kot informacijski sistemi so življenjsko vpleteni v procese ohranjanja, konfliktov in sprememb na vseh ravneh družbene akcije (ibid., str.5). "Odkvisnost" od množičnih medijev se po njune povečuje, če ti izpolnjujejo več edinstvenih in centralnih informacijskih funkcij. (Te so različne za različne skupine - informacije o političnih

dogajanjih so centralne za politično aktivne, o športu za politično manj aktivne ljudi...)

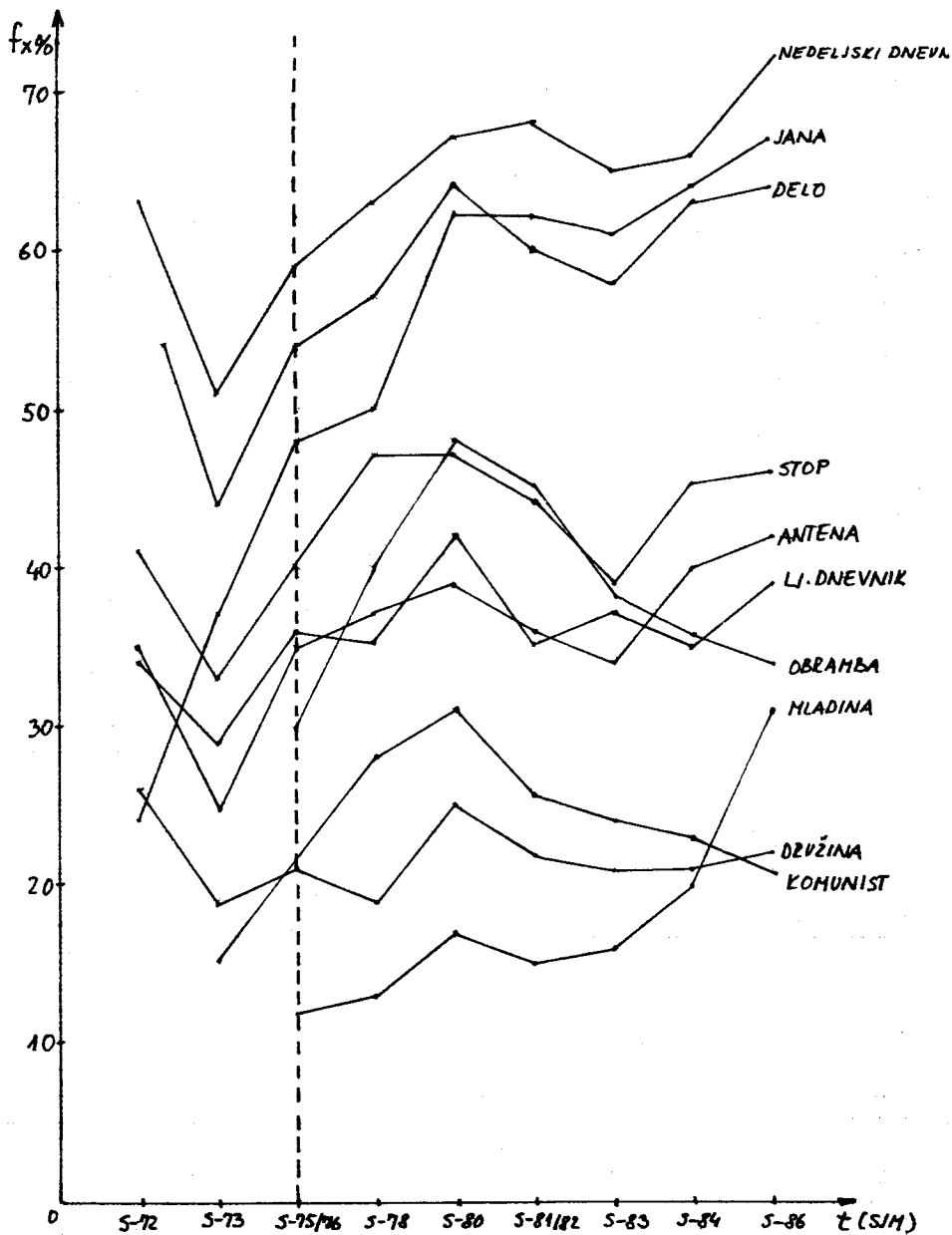
Potencial odvisnosti pa se še povečuje "ob visokih stopnjah strukturne nestabilnosti v družbi zaradi konfliktov in sprememb" (ibid., str.7). Ustaljene predstave o sebi in o družbi se porušijo, poveča se negotovost in potreba po novih informacijah, te pa povzročijo "spoznavne, čustvene in vedenjske" spremembe pri občinstvu. Avtorja posebej poudarjata tudi povratno zvezo teh učinkov na medije in družbo v "tripartitnem modelu medsebojnih odnosov med mediji, občinstvom in družbo." Seveda ti izrazi le oddaljeno označujejo vso prepletenost zvez, ki vključujejo področje komuniciranja v celoto globalne družbe. Vidimo lahko, da se prikazani model zelo dobro prilaga naši zastavitvi, kot obče-teoretska pojasnitvena osnova.

Za zaključek bi lahko podali operacionalno definicijo 'branosti'. Če predpostavimo, da se bodo krizne situacije in spremembe v družbi (povečana negotovost in konfliktnost) odražale v večji 'odvisnosti' občinstev od množičnih medijev, ki je merljiva v povečani 'branosti', tedaj pogojno lahko to (povečanje 'branosti') vzamemo za indikator kriznosti situacije. In v kolikor spreminjanje branosti merimo 'objektivno' (nesamovoljno), imamo pri roki posredni kazalec "strukturne nestabilnosti" globalne družbe. Zgolj obrnemo optiko gledanja prejšnjega odstavka - iz učinka sklepamo na vzrok. Ker takšno sklepanje utegne biti sporno, ga jemljemo le kot teoretski približek pojasnjevanju vzročnosti. Sicer pa je za našo raziskavo dovolj že vsaj okvirna predstavitev te zveze.

Morda bi se komu zdelo, da se mora povečana negotovost odražati predvsem v potrebi po čim bolj objektivni informaciji. Tedaj bi se povečanje branosti odražalo le pri informativno-političnih časopisih. Vendar po naše to velja le za zgornji stratum 'aktivne javnosti'. Za ostale pa bo negotovost in povečano nelagodje vzbudilo potrebo po kompenzaciji, in torej po porabi zabavno-rekreativnih medijev. Tako bosta dva navidez nasprotujoča si procesa tekla v isto smer (povečanje branosti vseh zvrsti), hkrati kot različna učinka istih globalnih sprememb.

2. PODATKI

Vsi podatki v analizi so rezultat anket na reprezentativnem vzorcu polnoletnih Slovencev v okviru raziskav "Slovensko javno mnenje" (SJM) Centra za raziskovanje javnega mnenja in množičnega komuniciranja. Najprej smo v obdelavo vključili vse podatke o 'branosti' zaporednih raziskav SJM od leta 1972: (marec-april 72 - SJM 72, november-december 73 - SJM 73, april 76 - SJM 75/76, april-maj 78 - SJM 78, junij-julij 80 - SJM 80, januar-februar 82 - SJM 82, maj-junij 83, SJM 83, september-oktober 84 - SJM 84, marec-april 86 - SJM 86).

Graf branosti

TABELA 'BRANOSTI' (v %):

sprem./ enote :										
CASOPIS / SJM :	72	73	75/76	78	80	81/82	83	84	86	
DELO	56.1	46.6	54.1	57.3	64.4	60.6	58.4	63.4	63.6	
LJ DNEVNIK	33.6	28.6	35.6	36.8	42.3	35.3	37.1	35.2	39.4	
VEČER	28.7	24.6	30.1	32.5	33.3	30.2	29.8	31.6	33.2	
N DNEVNIK	63.7	51.4	59.2	63.6	67.2	68.6	65.2	66.8	71.9	
JANA	24.1	37.7	48.2	50.7	61.8	62.1	60.7	64.2	67.2	
STOP	40.6	33.1	40.2	46.9	47.3	42.7	38.9	44.5	46.2	
ANTENA	34.7	25.1	34.9	36.9	39.9	36.0	34.0	40.3	41.6	
AVTO	27.3	18.8	26.5	29.0	31.6	27.4	26.6	29.0	27.2	
DRUŽINA	26.4	19.5	21.0	19.2	24.7	22.2	21.4	20.7	22.3	
OGNJISCE	19.7	14.0	18.5	18.1	22.3	20.0	20.3	20.5	25.2	
POK CASOPISI	40.5	39.1	42.1	41.0	45.8	40.8	57.8	43.4	36.5	
KOMUNIST		15.1	20.5	28.0	31.3	26.4	24.1	22.8	21.8	
D ENOTNOST			19.4	26.0	30.5	24.8	29.4	26.1	27.3	
N OBRAMBA			30.2	39.9	48.0	43.2	38.4	35.2	34.4	
OBCAN			10.1	13.4	18.1	14.7	12.6	13.3	12.2	
NASA 2ENA			33.9	29.5	57.4	32.3	32.6	35.9	39.1	
KM GLAS			25.9	19.8	24.5	24.7	23.6	20.7	23.0	
MLADINA			12.4	12.7	17.0	15.6	16.1	19.7	31.0	
PAVLHA		19.1	27.4	31.1	36.2	27.4	24.8	28.8	28.0	
ZABAVNIK		9.5	18.9	25.4	32.4	25.5	23.3	26.7	25.1	

Merili smo relativno frekvenco 'branosti' posameznih revij, ki se pojavljajo v vseh vprašalnikih. Vendar je že grob pregled podatkov pokazal, da rezultati iz SJM 72 IN SJM 73 niso primerljivi z ostalimi. Ker vprašanje ni bilo povsem identično zastavljeno, niti kategorije odgovorov, se relativne frekvence grobo odklanjajo od pričakovanih vrednosti v normalnem poteku krivulje skozi zaporedne časovne točke (glej Graf in Tabelo 'branosti').

V nadaljnjih vprašalnikih je bilo vprašanje postavljeno enako (glej Prilogo: Anketno vprašanje). Za spremenljivko 'branost' smo vzeli relativne frekvence pozitivnih odgovorov na eno od treh kategorij - "bere redno", "pogosto", "včasih", oziroma preprosteje, odšteli od celotnega vzorca vse nebralce in tako dobili relativno frekvenco vseh, ki količakj berejo (f%). Račun pokaže, da je pri značilnosti $\alpha=0.05$ največji možni odklon zaupanja vzorčnega deleža (izraženo v relativnih frekvencah) pri $f=50\%$ približno 2.2%. To pomeni, da se relativne frekvence 'branosti' v danem času statistično značilno razlikujejo (ob dani stopnji značilnosti) od vrednosti v ostalih letih, če se razlikujejo vsaj za približno 2%. Pri družini so, denimo, vsi padci in dvigi v zadnjih štirih opazovanih letih med seboj statistično neznačilni.

3. METODA

Pri postopku razvrščanja v skupine neko množico n enot, opisanih z m izbranimi spremenljivkami, po danem kriteriju razvrstimo v k skupin tako, da je 'podobnost' med enotami znotraj skupin kar največja. Z njo usklajena kriterijska funkcija bo imela za izbrano razvrstitev (\mathcal{C}^*) iz množice \mathcal{C} vseh dopustnih razvrstitev enot v skupine (\mathcal{C})

najmanjšo vrednost (Ferligoj 1980, 1981):

$$P(e^*) = \min P(e)$$

$$e \in \mathcal{E}$$

Poseben problem razvrščanja v skupine je razvrščanje s pogoji - omejitvami, ki niso zajeti v kriterijski funkciji. Teda pri tipu simetrične relacijske omejitve (kot v našem primeru) določimo množico dopustnih razvrstitev z relacijo R (Ferligoj 1981 in 1987):

$$\mathcal{I}(R) = \{e: e \text{ je razbitje množice enot } E \text{ in vsaka skupina } C \text{ (} e \text{ poraja v grafu } (E,R) \text{ povezan podgraf } (C,R \cap C \times C)\}.$$

Uporabljamo metodo hierarhičnega združevanja v skupine s sledečo shemo postopka (Ferligoj 1987):

vsaka enota je skupina: $C_i := \{X_i\}$, $X_i \in E$, $i = 1, 2, \dots, n$;
ponavljaj, dokler sta vsaj dve skupini, ki ob združenju dasta dopustno razvrstitev:

določi najbližji par takih skupin (C_p, C_q) :

$d(C_p, C_q) = \min \{d(C_u, C_v) : C_u \text{ in } C_v, u = v, \text{ dasta pri združitvi dopustno razvrstitev}\}$;

združi skupini C_p in C_q v novo skupino $C_r = C_p \cup C_q$;

zamenjaj skupini C_p in C_q s skupino C_r ;

določi različnost med skupino C_r in ostalimi skupinami.

Postopek z relacijsko omejitvijo je prirejen tako, da pri združevanju popravljamo tudi relacijo, ne le različnost - v vsakem koraku združevanja v skupine se ohranja izbrani tip razvrstitve. Zadostiti je treba tudi pogojem monotonosti - to zagotavlja le maksimalna metoda; omejitev mora imeti lastnost deljivosti, ... (več v Ferligoj 1981, 1987). Uporabljamo še minimalno in wardovo metodo - razlikujejo pa se po obliki kriterijske funkcije (Ferligoj 1981, 1982).

3.1. OBDELAVA PODATKOV

Objekti v analizi so družbene okoliščine v izbranih časovnih presekih, v kolikor te vplivajo na strukturo enot - posameznih SJM-jev iz vsake časovne točke, ki so opisani z dvajsetimi karakterističnimi spremenljivkami, t.j. odstotki 'branosti' vseh časopisov v posameznem letu. Na vsaki časovni točki imamo tako zbrano komunikacijsko shemo tistega trenutka; te nato med sabo primerjamo in združujemo po podobnosti.

Pristop se razlikuje od običajnih postopkov razvrščanja, kjer so objekti navadno istorodne 'fizične' celote in se ne upošteva časovne dimenzije. Ker zaradi 'kompleksnosti' dejavnikov, ki vplivajo na variabilnost spremenljivk nismo pričakovali povsem čistih, 'naravnih' struktur razvrstitev, smo uporabili hierarhično metodo združevanja. Ta je ugodna za uvodne zastavitve zaradi preprostosti postopka in 'udarnosti' rešitev, saj ponuja lahko predočljive drevesne sheme.

V obdelavi smo kombinirali postopek brez omejitev in z omejitvami, ter tako primerjaje preverili prednost slednjega,

kadar se bolj prilega željenim lastnostim rešitev. Različnost med enotami je izračunana evklidska razdalja v n-razsežnem prostoru standardiziranih spremenljivk. Z Wardovo, minimalno ali maksimalno metodo nato izvedemo postopek združevanja ter izrišemo drevesno shemo.

Simetrično relacijsko matriko določimo s sosednostjo zaporedno povezanih časovnih točk. Enota X_t je tedaj v relaciji (R) z X_{t-1} in X_{t+1} . V programskem paketu Cluse (Batagelj 1982) - ki ga uporabljamo tudi pri vseh ostalih izračunih - vstavimo sledečo matriko relacijskih omejitev:

zaporedna časovna enota	/ je povezana / z enotami	
1	/	2
2	/	1,3
3	/	2,4
4	/	3,5
5	/	4,6
6	/	5,7
7	/	6

4. REZULTAT

V končni prikaz rezultatov smo vzeli rešitve obdelave nekoliko prečiščenih podatkov. Izmed dvajsetih spremenljivk ('branosti' posameznih časopisov) smo izločili časopise, pri katerih so spremembe najmanj skladne s spremembami večine časopisov v teku let (gre nam za splošno sliko stanja): Jano, ki je v opazovanem obdobju vse bolj uspešno širila svoj krog bralcev, in Mladino, katere skok v zadnjem času je v očitni zvezi s spremembami v programski zasnovi, pa še Našo ženo in Pokrajinske časopise - pri katerih velik skok v določenem letu poraja dvome o zanesljivosti podatka (glej Tabelo 'branosti'). Vendar te spremembe na celoto opazovanega skoraj nimajo vpliva, saj nam primerjava z rezultati analize na vseh podatkih pokaže precejšno stabilnost rešitve (razlike so minimalne - zgolj nekoliko spremenjeni nivoji združevanja ob ohranjenih skupinah), tako da lahko upamo na dokajšnjo zanesljivost. Nadaljna redukcija se nam ob omejenih ciljih (le globalne tendence) ni zdela smiselna, kljub temu, da že samo pregled zadnjih dveh let v letu 86 pokaže, ob sicer splošnem dvigu, pri nekaterih časopisih stagnacijo branosti - denimo, pri Komunistu in Naši obrambi. To zanimivo dejstvo nedvomno še čaka raziskovalce, da se z njim spoprimejo v detajlni analizi posameznih primerov. Postavlja se namreč vprašanje možne diferenciacije monolitnega komunikacijskega polja, torej kvalitativna sprememba - ki pa bi bila opazna šele na daljši rok.

Najprej pogledjmo rezultate hierarhične razvrstitve brez omejitev. Ob značilnem 'veržanju' enot (kar kaže na upravičenost skepse, da bi v tako kompleksnem prostoru dejavnikov dobili povsem 'čiste' rešitve) lahko vseeno opazimo nekaj posebnosti (glej Drevesne sheme brez omejitev): Leta 81/82, 83 in 84 so po vseh metodah (min., max. in Ward) najbližje skupaj. K tej skupini pa se že na precej visoki ravni priključi še 1.78 in nato 75/76 (Ward, max.), ali pa vmes še 86 (min.).

Posebno pozornost pa vzbujata dejstva podobnosti let 80 in 86 (max., Ward), ki se konstantno pojavljata skupaj, čeprav na visoki ravni, in se edini ločita od ostalih v posebni veji.

DREVESNE SCHEME 1:

HIERARHICNE METODE (BREZ OMEJITEV) - WARD

```

SJM 81/82 4-****
          *****
SJM 84    6-****      *
          *****
SJM 83    5-*****      *
          *****
SJM 78    2-*****      *
          *****
SJM 75/76 1-*****      *
          *****
SJM 80    3-*****      *
          *****
SJM 86    7-*****
  
```

V družboslovju se moramo pogosto zateči k približnim opisom, saj goli rezultati statističnih obdelav govorijo svoj jezik. Tako v skladu z uvodnimi predpostavkami vendar opazimo nekatere spremembe v komunikacijskem polju skozi čas. In te spremembe (če zanemarimo izjeme) se res pojavljajo en bloc v celotni komunikacijski strukturi. Vsi časopisi, ki jih merimo, kažejo bolj ali manj enotno povečanje ali zmanjšanje branosti. Kaj nam k temu govori drugega, kot da je komunikacijsko polje vključeno in prepleteno s celovito družbeno situacijo, da posredno odraža vplive družbenega dogajanja v totaliteti. Še več, zadnji primer podobnosti let 1980 in 1986 lahko vzamemo kot nekakšen 'kvazi-eksperiment': Smrt voditelja države v l.1980, tik pred izvedbo raziskave, je povzročila tipično stanje negotovosti in nejasnosti pri ljudeh. Znamenje povečane 'odvisnosti' od medijev je občuten porast 'branosti' pri vseh časopisih tega leta. Da je bila to izjemna situacija, kaže že 'branost' naslednjega leta, ki je spet ustaljena, približno na isti višini kot predhodno l.1978. Če se tudi leta 86 branost poveča pri skoraj vseh časopisih, in če nam poleg tega statistična metoda kaže podobnost teh let, moremo sklepati, da gre tudi tokrat za znamenja krizne situacije, ki pa je zdaj bolj vkoreninjena v družbeno celoto (ni posledica izjemnega dogodka).

Za trenutek se ustavimo še ob hierarhiji z omejitvami (glej Drevesne sheme z omejitvami). Te se izkažejo za smiselne, saj z dobljeno sliko lahko mnogo lažje opišemo celotno obdobje. Dogajanje je potekalo nekako takole: Podobnje razmeroma podobnih let 75/76 in 78, nato izrazit rez leta 80, za tem spet obdobje umirjanja (leti 81/82 in 84 gresta brez omejitev najprej skupaj) - sta nekako leti prehoda, prvo kot izhod iz izredne situacije, drugo pa že v navezavi na sledečo, z vmesnim letom 83; ter posebej leto 86 s svojimi značilnostmi. Opis je približen, tako, kot so približni rezultati. Toda, kaj več bi si še lahko želeli? Moramo pa se seveda zavedati, da je vse doslej povedano še vedno na hipotetični ravni, daleč od popolne gotovosti.

DREVESNE SCHEME 2:

HIERARHICNE METODE (Z OMEJITVAMI) - WARD

```

SJM 75/76 1-*****
                                     *****
SJM 78   2-*****
                                     *
SJM 80   3-*****
                                     *
                                     *
SJM 81/82 4-****
                                     *
                                     *
                                     ****
SJM 83   5-**** *
                                     *
                                     *****
SJM 84   6-*****
                                     *****
                                     *
SJM 86   7-*****
    
```

Podati je treba še eno opombo. Že na vsakdanji ravni opažamo poglobljanje krize v slovenski družbi. Pri ljudeh se to kaže v zapiranju v svoj lastni "družinski" svet, v "samopomoči" in v rastočem nezaupanju "vladujočim" odnosom. Hkrati pa opažamo na strani množičnih medijev osamosvajanje od "družbeno-ideološkega" skrbništva; vzporedno s poglobljanjem krize gre kot posledica oddaljevanje od unificiranih vzorcev komuniciranja. Ta sprememba (ki ni omejena samo na Mladino) je tako reakcija na povečano zahtevnost občinstva, kot tudi nujna reakcija družbe, tokrat v sociološkem smislu - mehanizem samoaktivacije, ko "družba" kot področje delovanja "akterjev" prevzema usodo v svoje roke. Nikakor ni kriza le pesimistična verzija propadanja (razen morda preživelih vzorcev), ampak aktivizacijski potencial novih zasnov življenja. In kakor imajo množični mediji ob povečani "odvisnosti" večji vpliv na občinstvo, je ta povečan le, kolikor ponuja drugačne vsebine, skladne s pričakovanji publike (toliko so mediji prav tako odvisni od nje), ter primerne "zahtevam časa". Torej tudi pred mediji stoji naloga, da morajo usodo vzeti v svoje roke.

Kar se tiče uporabnosti metode združevanja v skupine (z omejitvami), lahko rečemo, da zadovoljivo streže z željenimi rezultati. Pred nekaterimi drugimi statističnimi postopki jo odlikuje ne-prevelika zahtevnost glede podatkov, rezultati so podani preprosto, pred vsem pa moramo pohvaliti "vztrajnost" iskanja rešitve. Če so enote količkej strukturirane v skupine, nam postopek vsaj približno to pokaže. Seveda se v tem primeru še manj moremo zanesti le na dobljene rešitve, kot pri čistih razvrstitvah ali sploh rezultatih statistične analize, ki vselej potrebujejo dodatno tematizacijo. Toda pogosto v družboslovju čistih rešitev sploh ni, že zaradi narave predmeta - in prav zato se tu odpira prostor takšnim, manj zahtevnim, pa vendar kvalitetnim in domišljenim postopkom.

LITERATURA:

- Ball-Rokeach S.J., DeFleur M. (1976): A dependency model of mass-media effects; Communication research 1.
- Batagelj V. (1982): CLUSE (priročnik), Ljubljana.
- Ferligoj A. (1981): Klasifikacija sa ograničenjima; XIV. godišnji sastanak saveza stat. društava Jugoslavije - Novi Sad.
- Ferligoj A. (1982): Razvrščanje v skupine (skripta) - FSPN - Ljubljana.
- Ferligoj A. (1987): Razvoj in perspektive razvrščanja v skupine z omejitvami; Statistička revija (v tisku).
- Splichal S. (1972): Funkcije tiska v kompleksni uporabi množičnih medijev; FSPN - Ljubljana.
- Splichal S., Vreg F. (1986): Množično komuniciranje in razvoj demokracije; Komunist - Ljubljana.
- Vreg F. (1970): Komunikacijsko obnašanje Slovencev; SJM 69 - Ljubljana.

PRILOGA:

ANKETNO VPRAŠANJE:

ALI BERETE ČASNIKE? KATERE OD NASTETIH BERETE IN KAKO POGOSTO?

Navodilo: 1. redni bralci: naročniki in tisti, ki berejo vsaj 4 x tedensko; revije: tisti, ki berejo 3 do 4 številke mesečno oziroma 3 do 4 številke v dveh mesecih
2. pogosti bralci: dnevni časniki: povprečno 2 do 3 tedensko; tedniki, revije: povprečno vsako drugo številko.

	redno	pogosto	včasih	nikoli
01 - Delo	1	2	3	4
02 - Ljubljanski dnevnik	1	2	3	4
03 - Večer	1	2	3	4
.				
.				